

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research
Cilt: 13 Sayı: 75 Yıl: 2020 & Volume: 13 Issue: 75 Year: 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

ÂŞIKLARA KILAVUZ NİYETİNE: ASKERÎ'NİN MAHBÛBÂN HAKKINDA OLAN PEND-NÂMESİ FOR THE PURPOSE OF GUIDANCE TO MINSTRELS: "THE BOOK ON ETHICS OF ASKERÎ ABOUT THE MALE LOVERS

Gülçin TANRIBUYURDU*

Öz

Edebi türlerin, edebiyatımızda en bilinen ve üzerine en çok eser verilenlerden biri de hiç şüphesiz Pend-nâmelerdir. "Öğüt kitabı" olarak da adlandırılan bu türdeki eserler; manzum, mensur ya da manzum-mensur karışık örnekleri ile toplumdaki bireyleri doğru yola sevk ederek hem bireysel hem de toplumsal huzuru ve mutluluğu sağlamak üzere kaleme alınan nasihatleri ihtiva ederler.

Bu yazıda söz konusu edilecek olan Pend-nâme, 16. Yüzyıl Osmanlı sahası şairlerinden Askerî'nin, cinsel ahlakın yozlaşması özelinde yazdığı bir eserdir ve bu türün Klasik Türk Edebiyatı'ndaki hatırı sayılır temsilcilerinden biri olduğu da muhakkaktır. Çünkü Pend-nâme türüne ait eserlere ilişkin tasnifte "cinsel içerikli" pend-nâmeler kategorisinde değerlendirilen bu eser, cinsel ahlak üzerine ciddiye alınması elzem tavsiyeler ve uyarı ifadeleri içerirken devrin genç ve deneyimsiz âşıklar zümresini "mahbûb"lara karşı dikkatli olmaya davet eden bir kılavuz hüviyeti de taşımaktadır. Arzuların dizginlenmesi, şehvet terbiyesi, yaşanmışlıklardan ders alma, ataların sözlerine kıymet verme gibi temaların yoğun olarak işlendiği metin aynı zamanda yazıldığı dönemde belli zümrenin cinsel tercihlerine tanıklık eden bir vesika değerindedir. Metin aynı zamanda; her ne kadar nasihatnamenin türe yönelik ön kabulü ile perdelenmeye çalışılsa da her dönemde mizahın cinsellik suretinde görüldüğünün ve mizah-cinsellik/ argo-mizah ilişkisinin de bir yansımasıdır.

Bu çalışmanın temel amacı, dönemin şiir mecmualarında tesadüf edilen bu eserin tenkitli metnini ilim âlemine sunmaktır. Çalışmanın tenkitli metinden önceki bölümünde ise tür ve Pend-nâme'nin müellifi hakkında özet bilgiye ve Pend-nâmenin şekil ve muhtevasına ilişkin ayrıntılara yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Öğüt, edebi tür, Klasik Türk Edebiyatı, pend-nâme, cinsel mizah, mahbûb, Askerî.

Abstract

One of the most known literary genres in our literature and one of the most written works on it is undoubtedly Books on Ethics. This type of works, also known as "guidance book"; with its verse, prose, or verse-prose mixed examples, include guidance written to ensure both individual and social peace and happiness by guiding individuals in the society to the right path.

Book on ethics, which will be mentioned in this article, is a work written by one of the 16th-century Ottoman poets, Askerî, specifically for the protection of sexual morality, and it is certain that it is one of the prominent representatives of this genre in Classical Turkish Literature. Because this work, which is considered in the category of "sexual content" books on ethics in the classification of works belonging to the Book on ethics genre, contains recommendations and crucial expressions that must be taken seriously about the protection of sexual morality, moreover, it is a guide that invites the young and inexperienced minstrel group of the period to be careful against the "mahbûb". The text, in which themes such as restraining desires, lust training, taking lessons from life experiences, and appreciating the words of ancestors are intensely covered, is also a document that testifies to the sexual preferences of certain groups at the time it was written. The text is also; although it is tried to be veiled with the pre-acceptance of the counsel for the genre, it is a reflection of the fact that humor appears in the form of sexuality in every period and the relationship between humor-sexuality / slang-humor.

The main purpose of this study is to present the criticized text of this work, which was found in the poetry journals (poetry anthology) of the period, to the scientific world. In the part before the critical text of the study, summary information about the genre and the author of the Book on Ethics and details about the form and content of the Book on Ethics is given.

Keywords: Guidance, literary genre, Classical Turkish Literature, book on ethics, sexual humor, mahbûb(male lover), Askerî.

* Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ORCID ID: 0000-0001-9962-5171, gulcin.tanribuyurdu@gmail.com

Giriş

*Konuşacak zamanı bil; krallara
öğüt vermek tehlikelerin en
büyüğüdür.*

Herrick

Klasik Türk edebiyatının tarihi seyri boyunca şairler, ele alıp işledikleri farklı konulara ve verdikleri eserlere bağlı olarak birçok edebî tür vücuda getirmişlerdir. Edebiyatımızda bu edebî türlerin en bilinenlerinden biri de “Pend-nâme”lerdir. Pend-nâme ya da Nasihat-nâme olarak adlandırılan tür ve bu türe ait eserler; toplumu meydana getiren bireylere doğru yolu göstermek için onlara öğüt vermek üzerine düzenlenmiş ahlaki nitelikli söylemleri içermektedir.

Pend-nâmeler; manzum, mensur ya da manzum-mensur karışık kaleme alınmış örnekleri bulunan öğüt kitaplarıdır. Yazarın bizzat kendi tecrübeleri ve sosyal yaşam pratikleri neticesinde sahip olduğu birikimi de yansıtan bu eserlerde okuyucunun kıssadan hisse çıkarması esastır. Didaktik mahiyetteki bu tür eserlerde atasözleri, deyimler ve veciz sözlere de sıklıkla yer verilmesinin sebebi, bu unsurların kişisel yaşam tecrübelerinin karşı tarafa sunulmasındaki en önemli dil araçlarından biri olmalarıdır (Pala, 2006, 32/409).

Türk-İslam toplumunda “iki cihan saadeti” odağında, kişileri doğru yola iletmek üzere dini ve ahlaki tavsiyeler veren en kıymetli ve temel metin elbette *Kur’an-ı Kerim*’dir. Müslüman Türk toplumunun bireysel ve kamusal yaşam alanını düzenleyen ve bu yönüyle kişileri ve toplumu doğruluğa, huzura ve mutluluğa sevk etmek üzere indirilen *Kur’an* hem hukuki hem ahlaki bir kutsal metin, aynı zamanda bir öğüt kitabıdır. Zira Âl-i İmrân Sûresi’nin “Bu (Kur’an), insanlar için bir açıklama, Allah’a karşı gelmekten sakınanlar için bir hidayet ve bir öğüttür” şeklindeki ayetinde (Kur’an, Âl-i İmrân, 3/138) bu, açıkça bildirilmektedir. *Kur’an*’ın yanı sıra İslam peygamberi Hz. Muhammed’in sözleri de Müslümanlar için cevher değerinde kıymetli öğütlerdir.

Sözlü kültür ürünlerinden masallar, destanlar, ninniler, türküler ve daha pek çok ürün, dinleyicisi için türlü öğütler içerirken, Türk kültür tarihi ve edebiyatının bilinen ilk yazılı metinleri olan *Orhun Abideleri*’nden *Dede Korkut Hikâyeleri*’ne; *Dîvân-ı Lügâti’t Türk*’ten *Kutadgu Bilig*’e kadar hemen her kült eser, nüktelerle yüklü olup hayat tecrübelerine dayanan kulaklara küpe mahiyetinde öğütlerle bezenmiştir. Ahmed-i Yesevî’nin *Dîvân-ı Hikmeti* bu dünya ve öte dünyada huzurlu olmak üzerine öğütlerle dolu iken XIII. yüzyılda Yunus Emre’nin *Risâletü’n-Nushiyye* adlı eseri tasavvufi mahiyette kusursuz bir nasihat-nâme örneğidir.

Nasihat-nâmeler yahut diğer adıyla pend-nâmeler her devirde geçerli olan hak, adalet, doğruluk, cömertlik, yardım severlik gibi konuları esas alsa da değişen zamana bağlı olarak muhtevasında farklılaşmaların görüldüğü bir türdür. Özellikle kültürler arası etkileşim, değer yargılarındaki ve görgü kurallarındaki değişiklikler bu farklılaşmanın sebebi olarak gösterilebilir (Pala, 2006, 32/409).

İslam Ansiklopedisi’nin ilgili maddesinde nasihat-nâmeler; dinî, siyasî, tasavvufî ve içtimai mahiyettekiler olmak üzere bir sınıflandırmaya tabi tutulmuş, bu çalışmada söz konusu edilecek olan Askerî’ye ait manzum metin, cinsel içerikli pend-nâmeler kategorisine dâhil edilmiştir (Pala, 2006, 32/410). Eserin muhtevasıyla ilgili bilgi verilecek kısımda ayrıntılı olarak ele alınacak olmakla birlikte, adı geçen *Pend-nâme* hem kişilerin cinsel ahlak ve cinsel sağlığını hem de toplum ahlakını korumaya yönelik bir içeriğe sahiptir.

‘Askerî (d.??-ö.1000/1591) ve Pend-nâmesi

16. yüzyıl, klasik Türk edebiyatının bütün sahalarında olduğu gibi Pend-nâme türünün gelişimi ve zenginleşmesi açısından da verimli bir yüzyıl olmuştur. Dönemin biyografik kaynaklarının, bu yüzyıl şairleri arasında ismini zikrettiği ve yüzyılın kudretli hükümdarı Kânûnî Sultan Süleyman devrinde eserler verdiğini söylediği Askerî’nin, söz konusu kaynaklarda doğum tarihi ile ilgili herhangi bir malumat bulunmazken şairin vefatıyla ilgili olarak 1591 yılı kayıt düşülmüştür. Kaynaklar şairin, derviş tabiatlı ve kalender meşrep bir zat olduğu hususunda görüş birliği etmektedir. Askerî, Edirneli’dir (Canım, 2018, 365; Kılıç, 2018, 469; Sungurhan, 2017, 564; İsen, 2017, 172; Akbayar, 1998, 1/328). Şairin Askerî mahlasını edinmesine ilişkin olarak da uzun süre Kerbelâ’da İmam Hüseyin türbesinde bulunup, Bağdat’ta İmam Hasan Askerî’ye intisap ederek uzun bir süre onun dergâhında kalmış olması gösterilmektedir (Canım, 2018,

365). Askerî daha sonra yeniçeri ve tımar sahibi olmuş, zeamet alarak Selanik'e yerleşmiş, burada İshak Paşa'nın oğlunun hanımı ile evlenmiş ve büyük servet sahibi olmuştur (Kılıç, 2018, 469; Sungurhan, 2017, 564; İsen, 2017, 172). Yaşam öyküsüne dair en mühim not, şairin hacca gitmesine rağmen Râfîzî olarak addedilmiş ve zındıklık ithamlarından kurtulamamış olduğudur (Sungurhan, 2017, 564). Kaynaklar, Askerî'ye ait herhangi bir eserin varlığından bahsetmeseler de Aşık Çelebi ve Latîfî, derviş tabiatlı bu şâirin şiirlerini sade, rindane ve tasavvufî mahiyette değerlendirir (Canım, 2018, 365; Kılıç, 2018, 469). Kınalızâde ve Âlî Efendi her ne kadar şiirlerini beğenmediklerini bildirmiş olsalar da (Sungurhan, 2017, 564; İsen, 2017, 173) şâirin dönemin şiir mecmualarında yer alan tercî-i bend, muhammes, müseddes gibi nazım şekilleriyle söylediği pek çok şiirinin yer alması, Askerî'nin şiirlerinin dolaşımında olduğunu ve bu şiirleri beğenen bir kesimin varlığını da işaret etmektedir.

Askerî'nin bu çalışmaya konu olan Pend-nâme türündeki manzumesi¹ de şiir mecmualarından tespit edilen eserleri arasındadır. -Şimdilik kaydıyla- altı ayrı şiir mecmuasında tesadüf edilen eser, Paris Bibliotheque Nationale Kütüphanesi arşivindeki 389 numaralı mecmuada "Askerî'nin Mahbûbân Hakkında Olan Pend-nâmesidir" başlığı ile kayıtlıdır. Sözü edilen mecmua 120 varaktan oluşmaktadır ve satır sayısı muhtelifdir. Pend-nâme; nüshanın 15^b-21^a varakları arasında yer almaktadır ve her biri 11 beyitten oluşan toplamda 17 benddir.

Eserin içerisinde bulunduğu bir diğer şiir mecmuası; Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 799 numarada kayıtlıdır. İstinsah tarihi ve derleyicisi ile ilgili bir kaydın bulunmadığı nüsha 100 varaktan oluşmaktadır ve muhtelif satırlıdır. Pend-nâme metni nüshanın 84^b-89^b yaprakları arasında yer almaktadır. Adı geçen mecmuada, Pend-nâmenin aralarda bazı beyitlerin de eksik olduğu 14 bendi bulunmaktadır.

Pend-nâme metninin yer aldığı Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları Koleksiyonu R. 1207'de kayıtlı mecmua ise 134 varaktan müteşekkildir ve muhtelif satırlıdır. İstinsah tarihi ve derleyicisi bilinmeyen mecmuada Askerî'nin Pend-nâmesi yazmanın 3^b-8^a yaprakları arasındaki 14 bendden oluşmaktadır. Milli Kütüphane nüshasında olduğu gibi bu mecmuada da bentleri oluşturan bazı beyitler eksiktir.

Süleymaniye Kütüphanesi Ali Nihat Tarlan Koleksiyonu 62 numarada kayıtlı şiir mecmuasının da 21^a-25^b aralığında, adı geçen Pend-nâme 15 bend+2mısra olarak yer almaktadır.

Pend-nâme'nin yer aldığı bir diğer şiir mecmuası ise Süleymaniye Kütüphanesi Hz. Nasuhi Dergâhı 235 numarada bulunmaktadır. Eser, mecmuanın 43^b-49^a yaprakları arasında "Pend-nâme-i Askerî Efendi" başlığıyla kayıtlı olup 17 bendden oluşmaktadır.

Eserin yer aldığı ve tespit edebildiğimiz son şiir mecmuası, Berlin Devlet Kütüphanesi (Staatsbibliothek zu Berlin) Doğu Yazmaları Koleksiyonu, Diez A. Oct. 159 numara kayıtlıdır. Yapraklarının dağılmış olduğu ve sonradan tamir gördüğü anlaşılan şiir mecmuasının kimi yaprakları eksiktir. Mecmuanın 128^a yaprağında "Tercî-i Bend-i Askerî Çelebi" başlığıyla kayıtlı manzumenin sadece 3 bendi yer almaktadır.

Aruzun "fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün" kalıbıyla ve Tercî-i Bend nazım şekliyle yazılmış olan eser 17 benddir.² Tercî-i Bend'in bir özelliği olarak her bendin sonunda aynen tekrarlanan vasıta beyitiyle birlikte her bend 11 beyitten³ oluşmaktadır.

Pend-nâmenin Muhtevası

Genel itibarıyla kişiyi eğitmek ve ona doğru yolu göstermek için ahlaki ve didaktik vurgulu bir söylemin ürünü olan pend-nâmeler arasında kayda değer bir yeri olan Askerî'nin bu eseri, genel ahlaktan ziyade cinsel ahlak üzerine yazılmıştır ve nasihatın de ötesinde alay ve nükte ile karışık uyarı ifadeleri içermektedir. Şairin kendi yaşamında deneyimlediği bir takım kişi ve olaylar üzerinden bir değerlendirme ile oluşturduğu eseri "mahbûb" zümresine karşı son derece dikkatli olunması ve onlardan uzak durulması gerektiği vurgusu üzerine kurgulanmıştır. Metin aynı zamanda; her ne kadar nasihatnamenin türe yönelik

1 Sadettin Nüzhet Ergun (1936), *Türk Şairleri* adlı eserinin ikinci cildinde yer verdiği Askerî maddesinde, şairin şiir mecmualarında satirik özellikler taşıyan bazı manzumelerine tesadüf edildiğini bildirdikten sonra O'nun bu şiirini "ahlaki bir hiciv" olarak değerlendirmekte, eserin türe ilişkin (pend-nâme) temsilci özelliğinden söz etmemektedir (2/506).

2 *Pend-nâme* metninin neşri üzerine bir çalışması bulunan Gönül Delice, eserin yalnız iki şiir mecmuasındaki eksik şekli üzerinden bir değerlendirme yapmış olduğu için eserin 14 bendden oluştuğunu bildirmiştir. Bknz. Gönül Delice (2016). *Pend-nâme-i Askerî*, *Littera Turca, Journal of Turkish Language and Literature*, 5,2, s.113-128.

3 Eserin tenkitli metin oluşturulurken eserin 17 bendini ihtiva eden Paris Bibliotheque National Kütüphanesi nüshası (P) ve Süleymaniye Kütüphanesi Hz. Nasuhi Dergâhı nüshası (S1) değerlendirilmiş diğer nüshalar hem bend sayısı hem de bentleri oluşturan beyit sayılarındaki eksiklikler dikkate alınarak ayrıca metne katkı sunmamaları sebebiyle metin tenkidine dahil edilmemişlerdir.

önkabulü ile perdelenmeye çalışılsa da her dönemde mizahın büyük ölçüde cinsellik suretinde görüldüğünün ve mizah-cinsellik/ argo-mizah ilişkisinin de bir yansımasıdır. Dolayısıyla şairin asıl amacı muhatabını uyarırken eğlendirmektir.

Askerî, eser boyunca cinsel kimliklerini kullanarak maddi motivasyonla yaşayan bir zümrenin; hangi durumda nasıl vaziyet aldıklarını, bunlarla baş etme yöntemlerini ve bu zümreye kendini kaptıranların sonlarının nereye varacağını anlatmaktadır. Mahbûblar özelinde aslında hayatın vefasız, acımasız, nefsin ötesine geçemeyen bir yüzünü tanıtmak gayesinde olan şair; arzuların dizginlenmesi, şehvet terbiyesi, yaşanmışlıklardan ders alma, ataların sözlerine kıymet verme gibi başlıklar özelinde nasihat suretine büründüğü hicivlerini de sıralamaktadır. Zira mahbûb zümresi olarak anılanlar için aşk yoktur, onlar aşkı bilmez ve tanımazlar. En büyük maharetleri saf âşıkları kendilerince bir “aşk oyunu”nun içerisine dâhil etmektir. Şehvet, arzu ve hilenin ötesine geçmeyen bir yaşam alanında bunların eline düşen âşıkların sağ salim kurtulması mümkün değildir. Harcâlem piyasa ilişkilerinin odağında yer aldıkları için idareyi ellerinde tutan ve şairin “mahbûb, hüz, muglim, kahbe” gibi sözcükler üzerinden bir terminoloji ile bahsedip durduğu bu zümre, müellifin ifadesiyle âkilerden haz etmez, cahil ancak varlıklı kimselerle düşüp kalkar. Bunların eğlence mekânı meyhane, para karşılığı ilişkiye girdiği yerler ise izbe mekânlardır. Niyetleri kendilerini aşkla sevenler için bile hayır olmadığından şairin ifadesiyle adamı deliye döndürürler. Bu da âşık zümresinin ruhen, zihnen ve bedenen felaketine sebep olacaktır ki kendisini hayatın geçici zevklerine kaptıracak her âşığın perişan olması elbette kaçınılmazdır. Tam da burada, 16. yüzyıl Osmanlı edebiyatının tanınmış simalarından tezkire yazarı Latîfî'nin, *Evsâf-ı İstanbul* isimli eserinde Galata'daki⁴ eğlence meclislerini tasvir ederken söylediği “Frenk bütleriyle dolu olan bu belde insanı dinden imandan çıkarır. Bura ehâlisinin ellerinden câm düşmez, ekseriyetle sarhoş dolaşırlar. Derdlerini unutup gün geçirmek, avunmak için buraya gelen Müslümanların yakaları yırtılıp sarıkları perişan olur. Sâzendeler ve hânendeler burayı makam edinmişlerdir. İnsanın buralara düştükten sonra kendini kurtarması zordur” (Suner, 1977, XXII) şeklindeki ifadesi akıllara gelir ki bu söylem Askerî'nin Pend-nâme'de dile getirdikleri ile son derece örtüşen ifadelerdir. Tek fark; Latîfî'nin Galata'sının Pend-nâme müellifinin kaleminde Tahtakale semti özelinde bir mekânsal vurguya dönüşmüş olmasıdır.

Bilinir ki; bütün edebiyatların, özelinde klasik Türk edebiyatının yüzyıllardır terennüm ettiği “AŞK”, bireyi manevi olarak yücelten bir duygudur. Tabir yerindeyse, aşkın kol gezdiği Osmanlı coğrafyasında aşk, her yerdedir. Bu bağlamda Afşar Timuçin'in; “ne olursa olsun aşk vardır; bir düş olarak, bir aldanış olarak ya da düpedüz bir gerçeklik olarak, bir vazgeçilmez yaşam koşulu olarak vardır” (2010, 41) ifadesi, tam da aşkın bu hayatın merkezindeki duruşuna ve temsiline gönderme yapan muazzam bir tanımlamadır. Osmanlı toplumunun ve dahi edebiyatının vazgeçilmez olarak karşımızda duran aşk, bir yandan kalpleri diğer yandan şiirleri süslemiştir. Dîvânları dolduran milyonlarca beyit, aşk makamında nağmeler icra etmek üzerine tüketilen şair ömrünü anlamak üzere kâfidir. Aşkla bu denli iç içe olunan bir toplumda şehvet ve arzunun hükmünde, dinin ve toplumun hoş görmediği cinsel eğilimlerle para karşılığı tenhada zevk etmek ahlak ve edeple uyuşmayan bir hal ve bayağılıktır. Öyle anlaşılıyor ki Askerî, hem toplumda bir birey hem de çağının entelektüellerinden biri olarak kişi ve toplum ahlakını olumsuz yönde etkileyen cinsel birlikteliklerden kaçınmak konusunda mizahı da önüne katarak bir bilinç aynı zamanda bir model oluşturmak çabasıdadır.

Ahlaki normlar çerçevesinde sağlıklı bir toplum yapısını sürdürmek ve bunu gelecek nesillere aktarabilmek için toplumun cinsel ahlakının korunması ve bu yönde tedbirler alınması genel ahlakın korunması kadar mühimdir ve bu bir gerekliliktir. Bu hususta Askerî, üzerine düşeni layıkıyla yerine getirme arzusunda bir sanatkar olarak eserini vücuda getirmiş olmalıdır. Zira Pend-nâme metni; erkek cinsel etkinliğinin sadece kadınla sınırlı kalmasını salık vererek eril cinsellikteki sapkınlıkları önlemek üzerine bir söylemin ürünüdür ki klasik dönem manzum metinlerinde söz konusu edilen ve âşığı hakikate ulaştıracağına inanılan aşka, şehvet terbiyesinin esas olduğu da malumdur.

Tam da bu noktada -sözün bu bölümüne kadar özellikle bahis açılmayan- “mahbûb”⁵un neyi ifade ettiği sorusu gündeme gelir ki; sözcüğün “sevilen kimse, sevgili” manasındaki lugat karşılığı -dünden bugüne- Osmanlı şiirinde söz konusu edilen sevgilinin cinsiyetine dair henüz kesin bir yargıya varılamadığı ve sevgilinin cinsiyetinin androjen (aynı anda hem kadın hem de erkeği çağrıştıracak vasıflara sahip olma) olduğu kabilinden yorumların da dayanağı olur. Halbuki Osmanlı'nın siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel

4 Ayrıntılı bilgi için bkz. Gülçin Tanrıbuyurdu (2017). Klasik Türk Edebiyatına Yansıyan Yönleriyle Galata. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C. 6, Sayı. 1, s.21-42.

5 Osmanlı toplumunda Mahbup ve mahbubelere ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Andrews, Walter-Kalpakkı, Mehmet (2018). *Sevgililer Çağı. Erken Modern Osmanlı-Avrupa Kültürü ve Toplumunda Aşk ve Sevgili*. Çev. N. Zeynep Yelçe, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s.46-74.

yaşamına tanıklık eden şair tezkireleri, şehirlerin şöhretli ve her biri bir zanaatte mahir meslekli güzellerini anlatan Şehr-engizler ve dahi Askerî'nin bu eseri özelinde yapılacak bir okuma bile "mahbûb"un, cinsel arzunun odağındaki yeni yetme güzel oğlanlar olduğu gerçeğini açıkça ortaya koyar.

Peki, asıl mesele mahbûb'un kimliği mi midir yoksa bu ve benzer metinlerin neden kaleme alındığı üzerine kafa yorarken okuyucuyu hayal-hakikat ikileminde bırakan mizaha mayil kurmaca metin[ler]le karşı karşıya mıyız sorusunun cevabını mı aramaktır? Yahut bir devrin modası haline gelmiş argodan beslenen üslup özelliğinin, belli bir zümrenin şiirine hâkimiyetini tartışmak mı?

Gerek bu metin gerekse farklı türler özelinde yapılan her tür çalışmada temel meselenin "cinsiyet" konusu olmadığı aşikârdır. Zira estetik formun ve duygunun daha yoğun hissedildiği gazel metinlerinde; bu şiirde işlenen aşkın mahiyeti, sevgilinin cinsiyeti, mekânlar ve mekânlarla özdeş ritüeller, mecazlar ardına gizlenmiş bir halde mistik yorumlamalara müsait sağlam iperle örüldüğünden, "mahbûb"un cinsel kimliği ile ilgilenmekten öte dikkatlerimiz "cinsel kimlik" sorunsalını çokca arka planda bırakır. Yukarıda zikredilen dönemin biyografik kaynakları olan tezkireler ve Osmanlı'nın gözde şehirlerinin "gözdesi" olmuş esnaftan "güzel oğlanları" tasvir eden şehrengiz metinlerinde ise, söz konusu edilen güzelin cinsel kimliğine ilişkin tasvirler yer alsada bu metinlere hâkim olan kurguda devrin siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel hayatı ile ilgili bir manzara oluşturmak adına bir yapının işletildiği ve bahsi geçen mahbûb zümresinin de dikkat çekmek, ilgi uyandırmak, heyecanı diri tutmak, rutini ötekileştirmek üzere bu kurgunun başrolünde olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle dönem tezkirelerinin toplum hafızasında yer etmiş bir anlatı geleneğinden beslendiği, topluma ait belli kültürel kodları kullanarak türlü latife, anekdot ve hikayeler üzerinden mizahi bir dil geliştirdiği düşünüldüğünde, bu metinlerin meyhane köşelerinde, mahbûb peşinde, esrar ve şaraba mübtela tiplerin hikayesi ile neden bu derece dolu olduğunu anlamak güç olmayacaktır. Anlatının cazibesine kapılmış anlatmak ihtiyacındaki anlatıcıya, elbette bir dinleyici gereklidir. Dinleyicinin ilgisini çekmek, merakını diri tutmak için kahramanları ona göre seçmek, dili o yönde kullanmak da bir maharettir. Heteredoks yönleri ağır basan tüm şairlerin mizaha, erotizme ve aykırı olana eğilimleri ile mizah ögesi olarak özne durumuna düşürülerek ayzı zamanda bir orta oyununun başrolünde olmaları şüphesiz bundandır. Askerî'nin de içlerinde bulunduğu, devrin rind meşrepli, derviş tabiatlı, kendi ifadeleriyle "aşk çarşısında rüsva" âşiklarından beklenen de takdir edilir ki budur. Buradan bakıldığında delilik ve velilik⁶ arasındaki ince çizgide zaman zaman erotik ve cinsel çağrışımlı bir dil kullanarak eserler veren şairlerin yaptığı, elbette bir amaca hizmet etmek içindir.

Walter Andrews, "şiir, dünya içindeki yaşamla karmaşık yollardan etkileşim içindedir ve şiir toplumun üyelerinin ya da toplum içindeki bir sınıfın yaşamdaki çok yönlü etkileşimleri (ruhsal toplumsal vb.) eyleme geçirmeyi ve yorumlamayı öğrendikleri bir kültürün oyun metni/ senaryo olarak iş görür" (2007, 331) derken Osmanlı şiirinin, okuyucusunu -aşkın ve duygunun derin potasından çıkarmadan-dâhil ettiği oyun ve kurmacadan söz etmektedir. Ya da "mazmun" üzerine geleneksel yorumdan farklı olarak kafa yoran çalışmalardan⁷ öğrendiğimiz üzere çoğu zaman şaşırtmak üzere ustaca hazırlanmış bir sürprizden... Sadece konu bakımından değil, edebi türler noktasından bakıldığında da türlerin; insanın duygulanma, haber verme, yerme, eğlenme, oyun gibi gereksinimlerine bağlı olarak ortaya çıktıkları ifade edilmektedir. Mizahi türlerin birbiri ile iç içe geçerek birbirine dönüşebilir yapısı odağında duyguyu ortaya çıkarmaya bağlı lirizm, haber verme gereksinimine bağlı öyküleme, alay yollu yergi ve eğlendirme odaklı bir tür oyun niteliğine sahip olmalarının sebebi de budur (Tanç, 2020, 83-87). Bu noktada "Sevgililer Çağı" yazarlarının, "Osmanlı'da aşk şiirini üreten ve tüketenlerin aslında nasıl bir kültür ve ne gibi toplumsal koşullar ve ne tür bir duygusal ortamda âşık oldukları hakkında bildiklerimiz şaşılacak kadar azdır" (Andrews-Kalpaklı, 2018, 22) şeklindeki tespitlerinin altında yatan şey biraz da bu olmalıdır. Zira şiir, her durum ve şartta bir senaryo metni olmaya adaysa söz konusu edilen kişi ve olayların hangi düzeyde bir gerçekliği temsil ettikleri de ayrıca üzerine düşünülmesi gereken bir konudur. Ama şu bir gerçek olarak apaçık ortada durmaktadır ki, insan hayatı nihayete erinceye başka bir deyişle tiyatro sahnesinin perdeleri ininceye kadar oyunun bir ayağı mutlaka gerçek olmaya devam edecektir. Gerçeklikle bağlantısını yitirmiş bir kurgunun seyirciyi içine alma, duyguya ortak edebilme ve ayakta alkışlanabilme ihtimali neredeyse yoktur. Zira "farklı türden duyguların ortak paydası katılım, özdeşlik ya da ait olma duygusudur. Bir başka deyişle, benlik, daha büyük bir bütünün parçası ya da daha yüce bir birliğin parçası olma deneyimiyle

6 Ayrıntılı bilgi için bkz. M. Esat Harmancı (2007). Klâsik Türk Şiirinde Âşğın Delice Görünümü. *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* Sayı 13, s. 129-146.

7 Ayrıntılı bilgi için bkz. M. Esat Harmancı (2020). Şu Bizim Mazmun Dedikleri. *Divan Toplantıları I: Mazmundan Poetikaya Kitabı*, 16-17 Ekim 2020.

kavranır" (Tanç, 2020, 43). Bu husustan hareketle Askerî tarafından tecrübesiz, saf âşıklar için bir "âşıklık kılavuzu" olarak kaleme alınan bu eser bir kurgu bile olsa; kurmacanın gerçekle bağlantısı, temelde insan için yazıldığı ve insanı çeşitli yönleriyle ele aldığı unutulmamalıdır. Âşıklar ve onların şahsında, bütün bir toplumu "uyarıken eğlendirmek" üzerine tasarlanmış metin, bu haliyle -kurmacanın yüzyıllar boyunca tazelik, gerçeklik, evrensellik ve güncelliğinden bir şey kaybetmediği (Çıkla, 2002, 113) de göz ardı edilmeden- yazıldığı devirde belli bir zümrenin cinsel tercih ve tutumlarına tanıklık ederek işaret eden sosyal bir vesika olarak da iş görür. Şair, tarihte hemen her toplumda -az ya da çok- görülen eşcinsellik ve aynı zamanda pedofili eğilimleri üzerinden dini terminolojiyi⁸ de kullanarak toplum ahlakındaki çöküşü göstermek üzere metnini altta ciddi bir nüktenin de gizli olduğu alay, tahkir, yergi üçleminde oluşturur. Zaten mizahın temel hedeflerinden güldürmenin altında toplumdaki aksaklıkları, çirkinlikleri eleştirme ve iğneleme, düzeltme amaçları gizlidir" (Tanç, 2020, 46). Bu nedenle metni ayakta tutan dramatik kurgu (özellikle cinsel eylem vurgusunun çokça hissedildiği kısımlarda) mizaha mayil kurmaca ile gerçeklik arasında zihnin git-gellerine tanıklık eden bir okuma sürecine de imkân sunar. Bu okuma esnasında olaylar ve kişilerle ilgili kesin yargılara varmak neredeyse imkansız olacağından eser, merak unsurunu ve metne dâhil olan hareketi kendinde saklı tutmak koşuluyla, zamana hükmederek, anlatının kurmaca olmama ihtimaline dair istisnaları da bünyesinde barındırmaya devam eder.

Askerî, vücuda getirdiği metin boyunca Osmanlı'nın Surdışı olarak bilinen ve gayrimüslimlerin yoğun olarak yaşadığı Tahtakale semtinin arka sokaklarından bir fotoğraf karesi sunar. Osmanlı'da ticaretin kalbinin attığı, zengin tüccar ve gemicilerin rağbet ettiği bu semt, aynı zamanda alış-veriş döngüsünün, paranın ve eğlencenin merkezidir. Bu bağlamda, Pend-nâme'de kendilerinden lanetle söz edilen şehvet ve paranın esiri olmuş mahbûb zümresinin, burayı mesken tutmasının sebebi de budur. Zaman zaman devrin entelektüelleri ve medreseli(!) zümresi için de bir cazibe mekânı haline dönüşmüş Surdışındaki yaşama dair hareketlilik, eserde söz konusu edilen esnaf, iş, müşteri, firengi dinar, sîm, zer, sarraf ve dellâk şeklindeki sözcük kadrosuyla kalabalık bir hikâyenin içerisine yerleşivermiştir. Bu kalabalık içerisinde okuyucu için çizilen ve onu zihnen içine alan çember, hikâyenin görsele dönüştürülmesine hizmet ederken metinde işlenen temayı, verilen öğüdü, çıkarılması lazım gelen dersi de çatışmaya dayalı oyun içerisinde mizahın kendisine de hizmet ederek sunmaya yönelik bir işlevi de yerine getirmiştir. Şairin metinde, sadece başkalarından duydukları değil kendi yaşamında deneyimledikleri üzerinden bir gerçeği de ifade ettiğini söylediği yer⁹, kurmaca ile gerçek noktasında hangisinin nerede bitip diğerinin nerede başladığına ilişkin gizemi üstünden asırlar geçse de bugün olduğu gibi korumaya devam edecektir. Ama hiç şüphesiz metne ait en büyük gerçeklik, söz konusu edilen zümrenin insanlık var olduğu sürece değişmeyecek vasıflarıdır. Şair, adı geçen mahbûb zümresinin şehrin rind, kalender meşrep ve derviş zümresinden ayrı tutulması ve onlarla karıştırılmaması gerektiğinin altını ısrarla çizer. Bu ifade aynı zamanda devrin kalender meşrep şairlerine yönelik toplum hafızasındaki yerleşik imajın da ifadesidir. Şair, aslında alaycı bir ifadeyle "sosyal maskenin takılmasına ihtiyaç duymadan, oyun kurgusuna dâhil ettiği soytarı ve budala figürünü de kendi şahsında açığa çıkarmıştır. Tanç'ın ifadesiyle bu, komik karakterle alılmayıcı arasındaki mesafenin kalkması, onun yerine özdeşleşimin gerçekleşmesi ile başarılabilen bir şeydir (2020, 44) ki şairin anlattıklarının kendi tecrübelerine dayandığını ifade etme gereksinimi duyma sebeplerinden biri de budur. Askerî, ehl-i dil olarak andığı gerçek âşıkları asilliği, çevikliği ve cesurluğu ile bilinen şehbaza (doğan), adı geçen zümreyi ise kokuşmuş leşe benzetir. Ve şairin kendi ifadesiyle, leşe sadece kargalar meyleder. Mahbûblar; şeytanı bile yolda çıkararak kadar hilekâr, aynı zamanda yalancı, vefasız, inkârcı, acımasız ve sevgisiz tiplerdir. Bunlar ana babalarına da asilik etmiş dinden-imandan bi-haber topluluklardır. Müellif, bu zümreye ait son vurgusunu "Bed aslıdan vefa gelür sanma" şeklindeki veciz sözü kullanarak Gazneli Mahmud'un meşhur veziri Meymendi¹⁰'ye gönderme ile yapar. Ve böylece anlaşılır ki, olayların gerçeklikle bağlantısını mekân özelinde Tahtakale semti ile metne yerleştiren şair, tarihteki önemli şahsiyetlerin adlarını anarak da söz konusu gerçekliği güçlendirir.

Yukarıda sözü edilen mizah yollu dramatik performans, özellikle 16. yüzyılda Osmanlı'nın başkenti İstanbul'da kendi aralarında bir mahfil¹¹ oluşturan şairler zümresince dile hâkim olan argo söyleyiş üzerinden gerçekleştirilmiştir. Dönemin şairlik patronajını elinde tutan Zâtî'nin başını çektiği bu mahfil,

8 Geç bularunla 'iş ü 'işretten / Nefse uyup Hudâya olma 'âk (VII/10)

9 İlden işitdüğü degül yalnızuz / Başına geldi çekdi hep kendi (XVII /2)

10 "İslâm dünyasının büyük vezirlerinden sayılan Meymendi görevindeki titizliği, ciddiyeti ve çalışkanlığı ile tanınır. Ayrıca edip, şair ve âlimleri korur, onlara saygı gösterirdi." Ayrıntılı bilgi için bkz. Erdoğan Merçil, Meymendi. TDV İslam Ansiklopedisi, C.29, s.504.

11 Ayrıntılı bilgi için bkz. Emre Vural (2019). *Klasik Türk Şiirinde Marjinal Bir Üslup Olarak Küfürlü Söyleşme*. Yayınlanmamış Doktor Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Askerî'nin de üyesi olduğu adeta yazılı olmayan kurallar hükmünce işletilmiştir. Tabir yerindeyse klasik şiirin ele avuca sığmaz, yaramaz çocuklarının oluşturduğu bu yapı; döneme ve aynı zamanda bu edebiyata ait bir alt-kültürü ifade etmek üzere argo, küfür, cinsellik ve erotizm üzerinden özel bir lisana hükmeden mahfil argosunu geliştirmiştir. Zaman zaman latifeleşme zaman zaman iddialaşma zaman zamansa küçük düşürme kabilinden atışmalar için kullanılan küfüre varan argo yüklü bu dil –öyle sanılır ki- aynı zamanda söz konusu zümrenin oluşturdukları mahfil çevresindeki şifreleme tekniği olarak da iş görmüştür. Grubun bir üyesi olarak Askerî'nin Pend-nâmede kullandığı dil de yukarıda söylenenlerin bir adım ötesinde ve argodan farklı olarak cinsel eylem, fantezi ve erotizmi ifade eden boyuttur. Şair bu mahfilin üyesi olan Zâtî, Keşfî ve Kandî'nin¹² adlarını eserinde zikrederek¹³ dahil olduğu yapıyı işaret etmekte aynı zamanda kullandığı “marjinal” dili meşrulaştırmaktadır. Eserin, devrin bu, üslupta moda haline gelmiş mahfil söyleminin manzum sözdeki tezahürlerinden biri olarak da değerlendirmesi hususundaki tek aykırılık; Pend-nâme metninin mahfil argosunun zıtlaşma, alaya alma, rencide etme, itibarını sarsma gibi ağır ve eğreti üslup özelliklerinin yanı sıra -şairin yaşam tecrübelerini paylaştığını bildirdiği söyleminden de hareketle- dingin bir tavırla kaleme aldığı ve bu yönüyle şairin samimiyetle örülü nasihatlerini! de ihtiva etmesidir.

Sözü edilen mahfil ve bu mahfil çevresinde toplanan zümre için; bir grubun üyesi olma, gubu arkasına alma, hatta zaman zaman grubun dışında olanları ötekileştirme dürtüsü-tüm grup aidiyetlerinde olduğu gibi- sonsuz bir özgüveni de beraberinde getirmiştir. Kullandıkları dilden, özellikle tercih ettikleri edebi türlere (hezl, mutayebe, hiciv) kadar –günümüz tabiriyle- bir markalaşma çabasındaki bu grup; altı asırlık bir geleneğin bütününe hâkim erkek egemen söyleyişi, yani klasik şiirin bütününe sirayet eden eril form üzerinden, dili mizah ve argonun yol göstericiliğinde eril cinsellikteki¹⁴ sapmalar üzerine kurgulayarak aynı zamanda erkeğin erkek üzerindeki iktidarını anlatmak üzerine de bir yol bulmuştur. Manzum söze yansıyan kültürel iktidarı eril cinsellikteki iktidar ile desteklemek kalem ehli için belki de kültürel iktidarın ikiye katlanması için etkili bir yol anlamına geliyordu.

Askerî'nin burada söz konusu edilen Pend-nâmesi özelinde sonuç olarak şunu ifade edebiliriz ki; aynı cinsle duyulan ilgi bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da tarihi ve toplumsal bir gerçeklik olarak önümüze çıkmaya ve karşımızda durmaya devam edecektir. Dolayısıyla bu eseri, dönemindeki belirli bir kesiminin cinsel tercihlerine işaret yoluyla okuyucusuna yol göstermeyi hedefleyen bir metin olarak değerlendirmek bilimsel bakış açısının gereğidir. Ancak ilişkilerdeki yozlaşmayı göstermek ve toplumun ahlaki çöküşünü işaret etmek üzere pend-nâmenin türe ilişkin özelliklerinin perdesi ardında eline kalemi alan şair, cinsellikten arındırılmış saf aşkın ifadesine yer veren gazel metinlerinin tam karşısında bir formda, her bir bendinde lanetlenmiş bir zümrenin cinsel deneyim, arzu ve bayağılıklarını anlatmaktadır. Metin her ne kadar nasihatnamenin türe yönelik ön kabulü ile perdelenmeye çalışılsa da her dönemde mizahın cinsellik suretinde görüldüğünün ve mizah-cinsellik/ argo-mizah ilişkisinin bir yansımasıdır. Uyararak eğlendirmek üzere alay, hiciv, iğneleme, nükte ve pornografiyi kullanarak şehvet ve paranın esiri olmuş, duygusallıktan tamamen uzak, yeni yetme güzel yüzlü oğlanların topluma ve gerçek âşıklara verecekleri zararı anlatan bu eserin, 16. asırda argo ve küfürü söze (şiire) yerleştirerek dile ait bir alt-kültür oluşturan mahfile aidiyet paralellinde vücut bulduğu, zaman, mekân ve anlatıya dâhil olan hareket bağlamında aynı zamanda edebiyat eseri ve kurmaca ilişkisi bağlamında bir yere konumlandığı da ortadadır. Eser, aynı zamanda yazarın kendi yaşamından kesitleri, tecrübelerini, duygu ve düşüncelerini kurgulayarak oluşturduğu yarı kurmaca yarı gerçek bir zeminde “cinsiyetçi / cinsel mizah” olarak tanımlayabileceğimiz konumdadır. Kurmacayı ayakta tutan hayal-hikâkat ikilemi, dramatik performansın ve gülüncün beslediği zihni git-geller ve bu tür eserlerin okuyucuya sunmayı başardığı eleştirel okuma yeteneği ile muhakeme kabiliyeti bu metin özelinde karşımızda durmakta ve Askerî, bu metin özelinde sorgulananlar üzerinden amacına ulaşmış görünmektedir.

12 Emre Vural, a.g.t., s.36.

13 Niçe niçe kabâhatin bularuñ / Yazdı Zâtî vü Keşfî vü Kandî (XVII/9)

14 *Sevgililer Çağı*'nda, erkek erkeğe duyulan ilginin ve aşk ilişkisinin özelliğinin cinsel tatmin mekanizmasında değil birbirini anlamaya dayalı ve güç dengesine daha yakın bir şey yakalam olasılığına daha yakın olabileceği ifade edilir (Andrews-Kalpaktı, 2018, 34).

‘ASKERİ’NÜN MAHBÛBÂN HAKKINDA OLAN ‘PEND-NÂME’ SİDÜR¹⁵

Fe‘ilâtün Mef‘ilün Fe‘ilün

... - - / . - - - / ... -

I¹⁶

- 1 Hüb-rûlarla ittiḥād itme¹⁷ / Meylünji anlara ziyād itme
Kuluḡam diyü her çepel-ḥizün / Dâ’im emrine inḡiyād itme
Ger melek-rû olursa¹⁸ oḡlanı / Severin diyü şaḡın ad itme
Furşat el virse sür şafâlarını / Yanuḡa almaḡı¹⁹ murād itme
5 Vuşlat ümmîdin eyleyüp her an / Nefs-i şūma uyup fesād itme
Ġam-ı hicrân kafada ḡazırdu / Gönliḡi vaşlı²⁰ birle şād itme
Kaḡbe vü ḡiz ile geçen ‘ömri / Şayma şaḡın ḡisâba yād itme
Terbiyet aşşı eylemez ḡize / Ehl-i dil sözlerin kesād itme
Pend bed-aşla fâide itmez / Hergiz oḡlana i‘ timād itme²¹
10 Her ne gelse gelür saḡa sende²² / Baḡa yād itdi diyü ad itme²³
- İy gönül pend işit ‘ inād itme / Kaḡbe vü ḡize i‘ timād itme

II²⁴

- 1 ḡün ile olsa Yūsuf-ı şānī / Alma yanuḡa şaḡın²⁵ oḡlanı
Başdan ayaḡa sîme ḡarḡ itsen / Saḡa yār ola şanmaḡıl anı
Saḡa izḡâr idüp²⁶ maḡabbet-i tām / Kavl ider ḡayrılarla pinḡānī
Gelse bir kişi²⁷ aḡçe gösterse / Seni ḡor aḡa meyl ider ānī²⁸
5 Baḡa n’itdün diyüp²⁹ ‘ itab eyler / Eyleseḡ dürlü dürlü iḡsānı
Va‘ desine ḡazer kıl aldanma / Bunlaruḡ olmaz ‘ ahd ü peymānı
ḡile fenninde her biri māhir / Mekk ile aldar ehl-i irfānı
Belki bunlardan³⁰ öḡrenür iblīs / Şimdi³¹ telbīs birle yalanı
Didiler ḡizden vefā gelmez / Şımayanlar ḡürūh-ı insānı
10 Yüzlerin ḡörmemek sa‘ ādetdür / Hele ben şöyle itdüm iz‘ ānı
- İy gönül pend işit ‘ inād itme / Kaḡbe vü ḡize i‘ timād itme

III³²

- 1 Mihrünji eyleseḡ eger izḡâr / Yanlarında olursın itden ḡār
Yār zann eyleyüp gönül virseḡ / Üstüḡe ol senüḡ olur³³ bir bār
Sözüḡe şol ḡadar ‘ inād eyler / Kendüsinden ider seni³⁴ bīzār

15 Tenkitli metne esas olan nüshalardaki başlıklar:

P: ‘Askerî’nün Maḡbûbân Hakkında Olan ‘Pend-Nâmesidür ; S1: Pend-nâme-i ‘Askerî Efendi

16 P: 15b; S1: 43b

17 Hüb-rûlarla ittiḥād itme :Gönül pend işit ‘ inād itme S1

18 rû olursa: olur ise P

19 almaḡı: almaḡa S1

20 gönliḡi vaşlı: gönli vaşlı P

21 S1’de 10. beyittir.

22 gelür saḡa sende: saḡa gelür sende P

23 S1’de 9. beyittir.

24 P: 15b-16a ; S1: 43b-44a

25 alma yanuḡa şaḡın: şaḡın alma yanuḡa S1

26 idüp: ider S1

27 kişi : muḡlim S1

28 ānī: cānı S1

29 diyüp: diyü P

30 bunlardan: bunlar T

31 şimdi: mekk ü S1

32 P: 16a-16b ; S1: 44a

33 üstüḡe ol senüḡ olur: olur üstüḡe ol senüḡ S1

- 5 Şağın aldanma kim hilâf eyler / Va' de-i vaşlın eylese ikrâr
‘ Āşık-ı şādık olana bunlar / Ayda³⁵ bir kerre gösterür dîdâr
Şâh-râh-ı maḥabbet içre bular / Oldı ferzîn-mişâl keş-reftâr
Sîm-berler³⁶ olur zere mâ'il / Getür ortaya sen dağı neğ³⁷ var
Ger gîdâsın hemîşe kand itseñ / Neğ yidüm diyü cüst ider inkâr
Az olur buñlar içre ehl-i ḥayâ / Ekşeri bunlaruñ³⁸ olur bî-‘âr
10 Ben Ḥüdâ birle şöyle ‘ahd itdüm / Bunlara mâ'il olmayam Cebbâr

İy gönül pend işit ‘inād itme / Kaḥbe vü ḥîze i‘timād itme

IV³⁹

- 1 Kendüsin bir güzel şanup mümtâz / Sağa ḥadden ziyâde eyler nâz
Mihrüñi⁴⁰ gördi çün ziyâde senüñ / Cevrini çoğ ider vefâsını az
Meskenet birle sen niyâz itseñ / Sağa âdem dimez ider iğmâz
Seni ney gibi eyleyüp⁴¹ nālân / Olur ehl-i hevâ ile dem-sâz
5 Nirede isteseñ şikâr olınur / Günde biñ küşede ider pervâz
‘ Ār u nāmüsü terk idüp nâ-çâr / İlden ‘arlanmayup olur cân-bâz
Vuşlınuñ tâlibi iken⁴² muğlim / Geçinür kendü muğlime⁴³ zen-bâz
Sağa şâhînlennür şikâr olmaz / Şayd ider bir gögercine⁴⁴ kuş-bâz
Cîfeye zâğlar olur tâlib / Lâşeye meyl ider mi hiç şeh-bâz
10 Güş kıl var ise eger aklıñ / Sözümi levḥ-i dilde ḥall ile yaz

İy gönül pend işit ‘inād itme / Kaḥbe vü ḥîze i‘timād itme

V⁴⁵

- 1 Ḥüblar oldılar iñen nâ-pâk / Meyl ider mi bulara ‘âşık-ı pāk
Perde-i ‘ismetini her bir dūn / Dest-i âlâyiş ile eyler çāk
Gice gündüz sürer şafâlarını / Ehremenlerle bir bölük etrāk
Söyleşür müdde‘iler ile varup / Şād iken ḥâtıruñ ider ğam-nāk
5 Bunlar ehl-i hevâya meyl eyler / Fi'l-meşel yollarında⁴⁶ olsañ ḥāk
İtme diyü naşîḥat itseñ eger / Kaşd ider tâ ki seni ide helāk
Kimse bilmez bunı ne ḥikmetdür / Sağa semm gösterür ile tiryāk
Yoğ durur hiç birinde gerçi⁴⁷ vefâ / Kaḥatı hercâidür velî dellāk
Merḥamet kılmaz ‘âşika bunlar / Devr idelden berü toğuz⁴⁸ eflāk
10 Eyle pendümi cân gibi maḥbül⁴⁹ / Var ise sende zerrece idrāk

İy gönül pend işit ‘inād itme / Kaḥbe vü ḥîze i‘timād itme

VI⁵⁰

34 ider seni: seni ider P

35 ayda: yılda S1

36 sîm-berler: sîm-tenler S1

37 sen dağı neğ: vir dağı neğ S1

38 ekşeri bunlaruñ: bunlaruñ ekşeri S1

39 P: 16b ; S1: 44b

40 mihrüñi: meylüñi S1

41 eyleyüp: iñledüp S1

42 vaşlınuñ tâlibi iken: vaşlına diğ biler iken S1

43 muğlime: muğlim ü S1

44 gögercine: kebüttere S1

45 P: 16b-17a; S1: 44b-45a

46 yollarında: ger yolında S1

47 hiç birinde gerçi: hiç bularda mihr ü S1

48 toğuz: bu nüh S1

49 Bu mısra P'de şöyledir: Sözümi itme red ḳabül eyle

50 P: 17a-17b ; S1: 45a-45b

- 1 Hāne-i ƙalbūni idince ĥarāb / Virür aĝrāz⁵¹ ile sözūne cevāb
Āl ile gönlūni alınca senūñ⁵²/ Cānuña⁵³ başlar eylemege ‘ azāb
Geh ƙaƙır geh söger geh eyler nāz / Söylemek ƙaşd idersen eyler ‘ itāb
Sen hevā āteřiyle yanmaĝda / Meyl ider her denīye ol çün āb⁵⁴
- 5 Rüz u Őeb cem‘ olur erāzil ile / Nūř ider kūře kūře cām-ı řarāb⁵⁵
Sende bir laĝza ƙılmaz idi ƙarār⁵⁶/ Her gice bir baĝalda eyler ĥāb
Şaçınuñ⁵⁷ řaĝıřından artuĝdur / Eylesen ger s.ĝdūĝini ĥisāb
Bu ƙadar ‘ aybı ile⁵⁸ ol mef‘ ūl / Geçinür fā‘ iline⁵⁹ ehl-i ĥicāb
Cümle ālāyiř iyle ālūde / Pāk-dāmāni bunlaruñ kem-yāb
- 10 Pāk-bāz ol hūmā řikār eyle / İtme murdāra meyli olma kilāb
İy göñül pend işit ‘ inād itme / Ƙaĥbe vü ĥize i‘ timād itme

VII⁶⁰

- 1 Toldı hercāyilerle çün āfāĝ / Nice rencide olmasun ‘ uřřāk⁶¹
Ĥazer it virme sāde-rūya göñül / Fi‘l-meřel ger olursa⁶² ĥüsn ile tāk
‘ Āřık-ı řādıĝa bular baĝmaz / Yanlarında mu‘ azzez ehl-i nifāĝ
Gelse yanına⁶³ bir ĝulām-pāre / Seni ƙor aña geçinür müřtāk
- 5 Gāĥ řive ile sā‘ idin řıĝayup / ‘ Arz ider gāĥ aña⁶⁴ sımın-sāk
İtme diseñ⁶⁵ izā için fi‘l-ĥāl / Nisbetūne varur odasına çak
Pāk-dāmen şatar řaņa kendin / Līk tenhāda dōkdürür řak řak
Olsa bir meclis içre ger ikisi/ Çeker elbette birbirine bıçak
Ƙurtılır faĝr ile felāketden / Kim ki bunlardan olur ise⁶⁶ ıraĝ
10 Geç bularuñla ‘ iř ü ‘ iřretden / Nefse uyup Ĥudāya olmaĝıl ‘ āĝ⁶⁷
İy göñül pend işit ‘ inād itme / Ƙaĥbe vü ĥize i‘ timād itme

VIII⁶⁸

- 1 Ĥüsn ile ger olursa şehr-āřüb / Şaĝın eyleme oĝlanı⁶⁹ maĥbüb
Sa‘ y ile ger yolında cān virsen / Tālibe bunlar olımaz mařlūb
Şaņa ƙılmaz nazar öñinde eger / Başuñı kesüp eyler iseñ⁷⁰ tob
Almaĝa intiĝāmı bunlardan / Şimdi bildūñ mi kim⁷¹ nedür ūslūb
- 5 Hāneñe da‘ vet idüp⁷² rindāne / Bul bir ‘ ādem k‘ola aña mensüb
Çak řu evvel odaña girdūĝi dem⁷³ / Aña ĥıdmetler eyle ‘ iřĝ ile ĥüb
Furşat el virmiş iken iy ‘ āĝıl / Sür řafāsm degül iseñ meczüb

51 aĝrāz: izā S1

52 gönlūni alınca senūñ: aldı çün göñül senden: P

53 cānuña: soñradan S1

54 ol çün āb: hemçü řarāb S1

55 cām-ı řarāb: çün mey-i nāb S1

56 ƙılmaz idi ƙarār: turup oturmaz S1

57 saçınuñ: saçuñ P

58 bu ƙadar ‘ aybı ile: g.tünūñ řehvetiyle S1

59 geçinür fā‘ iline: fā‘ iline geçinür P

60 P: 17b; S1: 45b

61 Bu mısra S1‘de şöyledir: Meyl ider mi bulara ehl-i mezāk

62 fi‘l-meşel ger olursa: fi‘l-meşel olur ise S1

63 gelse yanına: yanına gelse S1

64 gāĥ aña: aña ol dem S1

65 diseñ: dirsen S1

66 olur ise: oldı ise P

67 olmaĝıl ‘ āĝ: olma ıraĝ P

68 P: 18a; S1: 46a

69 eyleme oĝlanı: oĝlanı eyleme P

70 kesüp eyler iseñ: ger kesüp idersen S1

71 kim: sen P

72 idüp: eyle S1

73 řu evvel odaña girdūĝi dem: řol odaña ki girdūĝi dem P

Bunlara⁷⁴ şıdk ile seven yaramaz / Yanlarında s.ken durur mergüb
Bir daği saña gelmesi ne gerek / ‘Ömr-i Nüh ile tākāt-i Eyyüb
10 Merd-i meydān-ı ‘ışk iseñ sen de⁷⁵/ Ğālib ol olma bunlara mağlūb

İy gönül pend işit ‘inād itme / Kaḥbe vü ḥīze i‘timād itme

IX⁷⁶

1 Çekmeyem dir iseñ eger zillet⁷⁷ / Gördügin ḥūba eyleme ‘izzet⁷⁸
Hiç götürmez⁷⁹ ḥazer kıl oğlana / İtme ḥadden ziyāde pes⁸⁰ ḥürmet
Müşterī avlayam diyü her gün / Kendüzin⁸¹ zeyn idüp şatar şöhret
Gelmege itse saña⁸² kavlı u karar / Va‘ desine bulur nice ‘illet
5 Bir iki gün senüñle cem‘ olsa / Getürür başuḡa şaḡın nekbet
Senüñ aḳçeñ puluḡ yiyüp her dem⁸³ / Vaşlımı ḡayrıya ider himmet
Naḳd-i cānı yolında ḡarc itseñ / Bir pula geçmez olma bī-minnet
Raḡm idüp her erāzile müşfik⁸⁴ / ‘Aşıkā eylemez veli⁸⁵ şefkat
Yoḡ yire çekme derdin iy ‘āşık / Ki bular muḡlime ider raḡbet
10 Pāk-dāmāne yoḡ sözüm kaḫ‘ ā / Ḥīz-i nā-pāke⁸⁶ günde biñ la‘net

İy gönül pend işit ‘inād itme / Kaḥbe vü ḥīze i‘timād itme

X⁸⁷

1 Dil virür mi kişi şol⁸⁸ oğlana / Kim aña menzil ola meyhāne
Meclisinde erāzilin her dem / Vara elden ala çü peymāne
Mey içüp ‘işret itse meclisde / Hem-demi ya ‘Acem ya çingāne
Cühelā kısmına olup mā’il / Nazar itmez hiç ehl-i ‘irfāne
5 Uydurup ‘āşıkın yanınca bile / Kaḥbe seyrine vara zindāne
Sen vişāli şuyına dil-teşne⁸⁹ / Çeke pehlūya dün olan⁹⁰ ḡana
Dünlar cem‘ in eyleye⁹¹ rüşen / Olma ol şem‘e ḡarşu pervāne
Sen anuḡ nik-h‘āhum şanasın / Ol seni her ḡar ile bir şana
Çün senüñ meylüñ⁹² olduḡın bildi / Bil ki öpseñ şerik olur ḡana
10 Çün şadāḡat bularda yoḡ kaḫ‘ ā⁹³ / Düşse fırsat t.ş.ḡla rindāne

İy gönül pend işit ‘inād itme / Kaḥbe vü ḥīze i‘timād itme

XI⁹⁴

1 Bakmayup ‘āşık-ı dil-fiḡāre / Meyl ider sāde-rūlar⁹⁵ aḡyāre

74 bunlara: bunları S1

75 iseñ sen de: arasında S1

76 P: 18a-18b ; S1: 46a-46b

77 dir iseñ eger zillet : dirseñ eger zillet sen P

78 ‘izzet: raḡbet S1

79 hiç götürmez: ki götürmez P, S1, M

80 pes : sen S1

81 kendüzin: kendüyi S1

82 itse saña: saña itse S1

83 dem: gün S1

84 raḡm idüp her erāzile müşfik: erāzile raḡm idüp olur müşfik S1

85 ‘āşıkā eylemez veli: eylemez ehl-i ‘ırza S1

86 ḥīz-i nā-pāke: ḥīz ü nā-pāke

87 P: 18b-19a ; S1:46b

88 şol: ol S1

89 dil-teşne : teşne iken P

90 çeke pehlūya dün olan: dege pehlūya dün olan P

91 dünlar cem‘ in eyleye: nikbeti meclisin ide S1

92 çün senüñ meylüñ: çünki sen mā’il olduḡın S1

93 kaḫ‘ ā: aşlā S1

94 P: 19a ; S1:47a

95 ider sāde-rūlar: iderseler servler P

- Kimisi bāde-nüş olur bularuñ / Döşenür kimi berşe esrāre
S.k.şür Tahte'l-çal'ada bularuñ / İki⁹⁶ bir firengi dīnāre
Vaşlına tālib olsa bir 'āşık⁹⁷ / Qā'il olmaz bir ince destāre
5 S.kmeyüp sīneye çekerse⁹⁸ eger / Zevki yoq dirler ehl-i didāre
Vāy başuñu geldüğü sā'at / El şunulmazsa bend-i şalvāre
Müşteriye işini şatmağ için / Qağıdı çıkdı gitdi bāzāre
Virür ol acuk ile bir pula / Eline girse bir gūlām-pāre
Oluban dest ü pāçe muğlim arar⁹⁹ / Qudreti qalmayınca reftāre
10 Bunlara pend ü bend sūd¹⁰⁰ itmez / Fāriğ ol ağız açma güftāre¹⁰¹
- İy gönül pend işit 'inād itme / Qağbe vü hīze i' timād itme

XII¹⁰²

- 1 Hūblar şalup elden inşāfi / 'Āşıka oldılar qatı cāfi
'Āşıka¹⁰³ qahr idüp cefālar ider / Bezl iken hāş ü 'āma eltāfi
Meyl kılmaz¹⁰⁴ bular ne hikmetdür / Şu gibi qalbi olana şāfi
Saña gelmege ilden 'ār eyler / Seyr ider her deniyle etrāfi
5 Aldanup va' desine bön düşme / Çok olur bunlaruñ şağın¹⁰⁵ lāfi
Hāq bilür Qağbeden çok artuğdur / Bī-vefālīkda şehriñ¹⁰⁶ eclāfi
Heves eyler s.k.şmege bunlar / Ebesi kesdüğü gibi nāfi
Görmedük didiler¹⁰⁷ vefādan eşer / Seyr idenler bu cümle eknāfi
Bulmadum hiç birinde ben de¹⁰⁸ vefā / Aradum cümle bir bir¹⁰⁹ eşnāfi
10 Ne diyem kim işitmemiş olasın / Dānişün var ise bu kadar kāfi

İy gönül pend işit 'inād itme / Qağbe vü hīze i' timād itme

XIII¹¹⁰

- 1 Sāde-rūlar¹¹¹ olursa nesl-i melek / Çekme zāyi' olur anuñcün¹¹² emek
Şan'at ü pīşe bunlara şeb ü rüz / Aldayup 'āşığın hemişe yemek
Nān degül belki cān virürsen inan¹¹³ / Gözlemez hiç birisi haqq-ı nemek
Geçmez aşlā yanında mağbūle / Hārc kılsañ yolında yüz biñ lek¹¹⁴
5 Şol kadar hūsne gırredür bunlar / Ki dimezler felege şimdi kelek
Cümle¹¹⁵ bunlardan öğrenür şeksüz / Bī-vefālīk yolını bil ki¹¹⁶ felek
Baña şor tecrübem çok olmuşdur / Qalbi fark eylemez meger ki mehek
Qānde giderler ise Qağbe mişāl / Şalınur yanlarınca bile me'ek
Terk iderler¹¹⁷ yolına mā-meleki / Girse bir Türk eline ger bili pek

96 ikisi: ekşeri S1
97 'āşık: 'ārif S1
98 çekerse: çekerseñ S1
99 oluban dest ü pāçe muğlim arar :oluban cüst ü çāpük ü çālāk S1
100 pend ü bend sūd: pend-i sūd bend S1
101 güftāre: aħbāre P
102 P: 19a-19b ; S1: 47a-47b
103 'āşıka: yārine S1
104 kılmaz : itmez S1
105 şağın: kuru S1
106 şehriñ: dehrün S1
107 didiler: dirler P
108 bulmadum hiç birinde ben de : görmedüm hiç birinde büy-i S1
109 cümle bir bir: niçe niçe S1
110 P: 19b-20a ; S1: 48a
111 sāde-rūlar: sāde-rū ger: P
112 anuñcün: anuñla S1
113 inan: eger S1
114 yüz biñ lek: nice emek S1
115 cümle : şimdi P
116 bil ki: çarğ-ı felek S1
117 terk iderler: şarf itseñ S1

10 Sen gerek red gerek kabûl eyle / Hele baña düşen budur ki dimek

İy gönül pend işit ' inād itme / Kaḥbe vü ḥize i' timād itme

XIV¹¹⁸

- 1 Hübolar olmaz ' akıbet-endiş / Düşüp ' ışkına çekmegil teşvîş
Nüş ider şehd-i luṭfını¹¹⁹ her dūn / Zehr-i¹²⁰ ḳahr ile saña şunar niş
Kendüyi on iki yaşında şatar¹²¹ / Püşt ü pençe idüp¹²² getürmiş rîş
Dadın almış s.k.şmenüñ bunlar / Didiler birbirine¹²³ budur iş
- 5 Cem' olup rüz u şeb edāniyle¹²⁴ / Körlügüne iderler evde s.k.ş
Tirşesine virürken ' aşık cān / Geçer il şofrasına ḳarḳı çiriş
' Arz iderler bu ḥalka vaz' u vaḳār¹²⁵ / Līk ḳarḳı-ı t.ş.kla g.tleri rîş
Genc iken aḳçesiz bu renci göre¹²⁶ / Künc-i mey-ḥānede iderler ' iş
Ṭaşradur yetmiş iki milletden / Bular İblīs ile durur hem-kîş
- 10 Şerḥ olunmaz ḳabāḥati bularuñ / Sözi gel muḥtaşar eyle¹²⁷ dervîş

İy gönül pend işit ' inād itme / Kaḥbe vü ḥize i' timād itme

XV¹²⁸

- 1 Şıdḳ ile sevse ger bir ehl-i kemāl / Aña mekr ü füsün ile idüp¹²⁹ āl
Yüz-be-yüz ' āri terk idüp diler / Ma' rifet n'eylerüz gerek bize māl
Sen anı eller üzre tutar iken / Ol senüñ ' irzuñı ider pā-māl
Saña gelse yüzi gözi gülmez / Olur aḡyārını göricek ḥoş-ḥāl
- 5 Odasından erāzilüñ çıḳmaz / Saña gelmek yanında emr-i muḥal
Şaḳımsın sen anı cāndan yig / Gördi ḳuçmazsın¹³⁰ eyleyüp ihmāl
Saña geldügi vaḳtde ' ārif¹³¹ isen / Şal ḳoluñ ḳoynına vü büsesin al
Ḥızdūr yüz bulur ḥicābı gider / Gözin açdurma ḥıdmet it fi'l-ḥāl
Ḳarḳı şehvet tolu meydūr bularuñ / Her dem āb-ı meniyle māl-ā-māl
- 10 Şüretā ḥüb yüzlüler gerçi / Ma' nide her birisi bed-ef' āl

İy gönül pend işit ' inād itme / Kaḥbe vü ḥize i' timād itme

XVI¹³²

- 1 Başuña üşdi bir niçe evbāş / Aduñı ḳoyuban senüñ ' ayyāş
Rüz u şeb anlaruñla ' işretde / Zıkr ü fikrüñ¹³³ hemişe gözle ḳaş
Nuṭḳuña¹³⁴ her biri olup teslīm / Her ne söyleseñ söz¹³⁵ ider sâbâş
Mey ü maḥbûb olunca ḥāneñde / Her biri cān ile saña sırdâş
- 5 Ḳalmadı çün¹³⁶ yanuñda sım ü zerüñ / Gördiler¹³⁷ seni müflis ü ḳallâş

118 P: 20a ; S1: 47b

119 şehd-i luṭfını: cām-ı vaşlını S1

120 zehr-i: zecr ü S1

121 şatar: şanur S1

122 idüp: varup S1

123 didiler birbirine: söyleşür birbiriyle S1

124 olup rüz u şeb edāniyle: olur dā'imā erāzille S1

125 ' arz iderler bu ḥalka vaz' u vaḳār: ḥalka ' arz eyleyüp vaḳār u edeb S1

126 genc iken aḳçesiz bu renci göre: tıfl iken kendü gibi ḥızlerle S1

127 sözi gel muḥtaşar eyle : sözi gel eyle muḥtaşar S1

128 P: 20a-20b ; S1: 48a-48b

129 idüp: ider S1

130 ḳuçmazsın: s.kmezsin S1

131 ' ārif: ' ākil S1

132 P: 20b-21a ; S1: 48a-48b

133 zıkr ü fikrüñ: olsa zıkrüñ S1

134 nuṭḳuña:sözine S1

135 her ne söyleseñ söz: her ne söz söyler isen P

136 ḳalmadı çün: ḳalmasa ger S1

- Çevirüp her birisi senden yüz / Seni her yirde ğıybet¹³⁸ eyler fâş
Cümle meclisde kemligün¹³⁹söyler / Qanı ol saña yâr olan yoldaş
Şöyle yüz döndürür kaçır senden / Qomadı şanki hiç bir yere baş¹⁴⁰
Qahbe vü hîze aqçe pul yitmez / Zer ü sîm olsa yir yüzindeki taş
10 Başuma geldi ben hele gördüm / Söz güherdür şaşkın şıma yoldaş¹⁴¹

İy gönül pend işit ‘ inād itme / Qahbe vü hîze i‘ timād itme

XVII¹⁴²

- 1 ‘ ASKERİNÜN budur saña pendî / Hüb-rûlarla itme peyvendi
İlden işitdügi degül yalnız / Başına geldi çekdi¹⁴³ hep kendi
Hizlerden hâzer gerek muhkem / ‘ Aşıka çok¹⁴⁴ geçer bular bendi
Düşürür¹⁴⁵ vâdi‘ -i cünûna bular / ‘ Aqlın alup nice hîred-mendi
5 Qavlinün yok qarârı va‘ de hilâf / Hep yalandur inanma sevgendi
İtmiş atasın anasın bîzâr / Her biri bir zamâne ferzendi
Yanlarında ‘ azîz olur bularuñ / Şehrûñ evbâşî rindi naşsendi
Bed-aşdan vefâ gelür şanma / Didi MaḥmūdŞāha¹⁴⁶ Meymendî
Niçe niçe qabāhatin bularuñ / Yazdı Zātî vü Keşfi vü Qandî
10 Gelicekler daḥî neler diyeler / Bunlaruñ ḥaqqına neler dindi

İy gönül pend işit ‘ inād itme / Qahbe vü hîze i‘ timād itme

KAYNAKÇA

- Akbayar, Nuri (hızl.) (1998). Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*. C. 1, İstanbul: Kültür Bakanlığı-Tarih Vakfı Ortak Yayınları.
- Andrews, Walter-Kalpaklı, Mehmet (2018). *Sevgililer Çağı. Erken Modern Osmanlı-Avrupa Kültürü ve Toplumunda Aşk ve Sevgili*. Çev. N. Zeynep Yelçe, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Andrews, Walter (2007). Osmanlı Divan Şiirinin Toplumsal Ekolojisi. Çev. Yurdanur Salman, *Türk Edebiyatı Tarihi*, C. 1, İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, ss. 331-345.
- Bilgin, Azmi (1994). Türk Edebiyatında Nasihatnâme ve Emre'nin Tercüme-i Pendnâme-i Attâr'ı. *Türk Dünyası Araştırmaları*, S.93, s.197-208.
- Canım, Rıdvan (hızl.) (2018). *Latfî, Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsiratü'n Nuzamâ*. [https://ekitap.ktb.gov.tr /Eklenti/60327,latifi-tezkiretusuaara-ve-tabsiratun-nuzamapdf.pdf?0](https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/60327,latifi-tezkiretusuaara-ve-tabsiratun-nuzamapdf.pdf?0)
- Çıkla, Selçuk (2002). Romanda Kurmaca ve Gerçeklik. *Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı*, S. 65-67, s. 111-129.
- Delice, Gönül (2016). Pend-Nâme-i Askerî. *Littera Turca*, S.2, s.113-128.
- Ergun, Sadettin Nüzhet (1936). *Türk Şairleri*. C. 2, İstanbul: Suhulet Basımevi.
- Harmancı, M. Esat (2020). şu bizim mazmun dedikleri. *Divan Toplantıları I: Mazmundan Poetikaya Kitabı*, 16-17 Ekim 2020.
- Harmancı, M. Esat (2007). Klâsik Türk Şiirinde Aşğm Delice Görünümü. *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmalar Dergisi*, Sayı 13, s. 129-146.
- İsen, Mustafa (hızl.) (2017). Gelibolulu Âlî, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*. [https://ekitap.ktb.gov.tr /Eklenti/55739,kunhul-ahbarin-tezkire-kismpdf.pdf?0](https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55739,kunhul-ahbarin-tezkire-kismpdf.pdf?0)
- Karacakaloğlu, Nuri, Bulut, Berker (2012). Kurmaca Metinlerin Eleştirel Okuma Becerisini Geliştirme Aracı Olarak Kullanılması. *Buca Eğitim Fakültesi Dergis*, 33, s.95-109.
- Kılıç, Filiz (hızl.) (2018). Âşık Çelebi, *Meşâ'irü's-Şu'arâ*. [https://ekitap.ktb.gov.tr /Eklenti/59036,asik-celebi-mesairus-suarapdf.pdf?0](https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59036,asik-celebi-mesairus-suarapdf.pdf?0)
- Kur'an: <https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/al-i-imran-suresi-3/ayet-138/diyanet-isleri-baskanligi-meali-1>
- Merçil, Erdoğan (2004). Meymendî. *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 29, Ankara: TDVY, ss. 504.
- Pala, İskender (2006). Nasihatnâme. *TDV İslam Ansiklopedisi* c. 32, İstanbul TDVY, ss. 409-410.
- Suner, Nermin (hızl.) (1977). *Latfî, Evsâf-ı İstanbul*. İstanbul: Baha Matbaası.

137 gördiler: görseler S1
138 seni her yirde ğıybet: he ne ‘ aybuñ var ise S1
139 kemligün: ‘ ayb ile P
140 hiç bir : her biri S1
141 yoldaş: kardaş S1
142 P: 20a ; S1: 49a
143 çekdi: gördi S1
144 çok: çün T
145 düşürür: düşürüp S1
146 MaḥmūdŞāha: ‘ Alî Şāha P

- Sungurhan Eydurhan, Aysun S. (hızl.) (2017). *Kınalı-zâde Hasan Çelebi, Tezkîretü's-Şu'arâ*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55834,kinalizade-hasan-celebipdf.pdf?0>
- Tanç, Nilüfer (2020). *Klasik Türk Edebiyatında Mizah*. Ankara: Grafiker Yayınları
- Tannıbuyurdu, Gülçin (2017). Klasik Türk Edebiyatına Yansıyan Yönleriyle "Galata". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C. 6, S. 1, s.21-42.
- Timuçin, Afşar (2010). *Aşkın Diyalektiği*. İstanbul: Bulut Yayınları.
- Ulucani Mehmet (2012). Türk Kültür ve Edebiyatında Pend (Öğüt) Geleneği. *Prof. Dr. Mine Mengi Adına Türkoloji Sempozyumu Bildirileri*, Adana.
- Vural, Emre (2019). *Klasik Türk Şiirinde Marjinal Bir Üslup Olarak Küfürlü Söyleşme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Pend-nâme Nüshalarının Bulunduğu Kütüphane ve Eserlere İlişkin Kaynakça;

Album: Paris Bibliotheque Nationale Kütüphanesi Turc 389

<https://gallica.bnf.fr/services/engine/search/sru?operation=searchRetrieve&version=1.2&query=%28gallica%20all%20%22389%22%29&lang=fr&suggest=0>

Müntehabât-ı Eş'âr ve Gazeliyât. Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 799

Mecmû-i Eş'ar. Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları Koleksiyonu R. 1207

Mecmû-i Eş'ar. Süleymaniye Kütüphanesi Ali Nihat Tarlan Koleksiyonu 62

Mecmû-i Eş'ar. Süleymaniye Kütüphanesi Hz. Nasuhi Dergâhı 235

Anthologie. Berlin Devlet Kütüphanesi (Staatsbibliothek zu Berlin) Doğu Yazmaları Koleksiyonu, Diez A. Oct. 159
https://digital.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht?PPN=PPN776008951&PHYSID=PHYS_0005